

Balkanlardaki Türk İzleri

A slında bizim Balkanlar'la ilişkimiz çok eskilere uzanmaktadır; "Türkler V. asrın ilk yıllarından itibaren Balkanlar'a girdiler. Atilla'nın Balkanlar'ın büyük bir bölümünü ele geçirek İstanbul yakınlarına kadar geldiği biliniyor. Tarihen kolayca tesbit edilebileceği gibi bu geliş

Slavlar'ın Balkanlar'a gelişinden epeyce öncedir. VII. yüzyıldan itibaren ise Türk asıllı Bulgar kabilelerinin Balkanlar'a inişine tanık oluyoruz. Fakat bunlar daha sonra Slavlaştılar. XI. ve XII. yüzyıllarda ise Peçenek, Kuman ve Uz Türkleri Balkanlar'a gelip yerleştiler. XII. yüzyıl ortalarında

ise muhtemelen Moğol istilâsından kaçan Sarı Saltuk ile sonraları onun adıyla anılan Türkmen aşireti Balkanlar'a geçerek Dobruca dolaylarında ilk İslâmi cemaati meydana getirmiştir.

Fakat Balkanlar'la asıl uzun süreli ve kalıcı ilişkiler Osmanlılar zamanında başlamış ve

Fotoğraf: Aslan TEKTAŞ
Yer: Balcık / BULGARİSTAN

günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlılarda bu ilişkileri ilk başlatan Orhan Gazi'nin büyük oğlu Rumeli fatihi adıyla anılan Süleyman Paşa'dır. Bosna'nın fethi ise 1463'te Fatih Sultan Mehmet'e nasip olmuştur.¹

Osmanlı döneminde asgari Bosna nüfusu kadar Anadolu

Türk'ü Bosna Beylerbeyliği sahasına yerleşmiştir. Yani bugünkü Bosnalıların ya annesi Anadolu Türkü veya babası Anadolu Türküdür.

Osmanlı'nın zorla Müslüman etmesi gibi bir durum söz konusu olmamıştır.

II. Kosova Muharebesinden sonra kendi istekleri ile Müslüman olan Boşnakların, 1091'de Edirne yakınlarında Bizans ve Kıpçak ittifakı karşısında perişan olarak Macarlara sığınan Peçeneklerin evladı olduğu bilinir. Ancak Macar devletine sığınan Peçenekler yerleştirildikleri böl-

gede kesif Slav toplulukları arasında kalmışlardır.²

Bosna'daki Osmanlı eserini en iyi temsil eden şey Bosna halkının kendisidir. Boşnakların siyasal ve toplumsal model olarak, tüm yıkım ve katliamlara, yakın geçmişlerindeki provokatif deneyimlerine rağmen bir arada yaşamada, Saraybosna'nın çok kültürlü yapısını korumada gösterdikleri bilinç bence Osmanlı'nın bıraktığı en anlamlı tarihî mirastır.

Mostar müftüsünün vecize gibi sözü: "Artık bundan sonra kimse bizi yok edemez; zira mezarların parklara dönüştü-

rüldüğü dönemden parkların mezarlık yapıldığı bir savaş döneminden geçerek kimliğimizi korumanın bedelini ödedik."³ Sırp katliamıyla hatırladığımız Bosna aslında taşıdığı Osmanlı mirasının, Osmanlılık kimliğinin bedelini ödedi. Bu bize Osmanlılık denilen olgunun sadece Türklerden ibaret olmadığını da işaret ediyor.

Rum Gazileri

"Bunlar ve nicesi, evvelkilerdir
Cennet mekândırlar, yanabil-
mezler"
N. Yıldırım Gençosmanoğlu

Balkanlar'da Türk kültürü ve dili ile ilgili izler 13. yüzyıldan

itibaren görülür. 14. yüzyıldan sonra dinî tasavvufî edebiyat yayılmaya başlamıştır. Bunun somut örneklerinden olan aynı zamanda Mostar'da görülmesi gereken yerlerden biri de Blagey'dir. Son derece güzel bir mekân, bir tekke için en elverişli su kenarı. Doğa ve mimarlık güzellikte yarışmış âdeta.

Balkanlar'da 14. ve 18. yüzyıllar arasında Balkan halkları dil ve dinlerini değiştirmeden Türk usûlü yaşamışlardır.⁴ Bu tarzın bu rahatlığın, bu serbestliğin, bu hoşgörülü hayatın sonunda Makedonya'da, Bosna'da Hristiyan halk, kitleler halinde İslâm dinine geçmişlerdir. "Osmanlı ile birlikte yaşama biçimleri, gelenek ve görenekleri, kültürleri, cami, hamam, medrese, tekke, türbe değişiminin simgeleri olmuştur. Özellikle 15. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal alanda da güçlü olduğu bu dönemlerde edebiyatta da etkili eserler ortaya çıkmıştır. *Gül budanmış dal dal olmuş Menekşesi yol yol olmuş Siyah zülfün tel tel olmuş*

*Ben bu yerlerden gideli
Gurbet ellere düşeli
Öksüz Âşık*

Âşıklar sazını ve bağlı buldukları âşıklık geleneğini ta Balkanlar'a taşıyarak buralara yaymışlardır. Çeşitli tarikatlara bağlı dervişler, şeyhler gelerek tekkeler kurmuşlardır. Buralarda yetişenler Balkan divan edebiyatının ve Balkan Türk tekke edebiyatının temellerini atmışlardır.⁵

Rumeli coğrafyasında o kadar tutulur ki divan şiiri. Sadece Bosna'da 26 büyük şair, Belgrat'ta ise 11 büyük şair yetmiştir.⁶

Balkanlar'da doğmuş pek çok şair de İstanbul'a giderek şöhret olmuşlardır. Osmanlı'dan sonra "Balkan Kökenli" Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde pek çok Türk şair ve yazarlar biliyoruz. En bilinenleri; Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Âkif Ersoy, Ömer Seyfettin. Milli Edebiyat akımına öncülük eden Genç Kalemler Mecmuası Selânik'te başlar yayına. Aslında Osmanlı izleri Anadolu'dan çok Rumeli'de daha iyi görülebilir.

Bu kayırmadan çok ayırmamanın neticesidir. Sırp ve Hırvat dillerinde 7000 Türkçe kelimenin bulunması ne büyük etkiler, neler bırakıldığının bir delili değil midir?

*"Ben ölürüm BOSNA-HERSEK düşerse
Uz, Kıpçak, Tacik bana küerse
Fikir atım, sevi dağın aşarsa;*

*Maraş, Antep, Şımak vatanım derim
Şakak kemiğinden süzülür terim"
Sıddık Özer*

Bosna-Hersek Müslümanları yaşadıkları bölgelerde, üstelik de yüzyıllar boyunca süren Türkçe ve oldukça da güzel bir edebiyat meydana getirmişler-

dir. Bosna'daki Müslüman Türk edebiyatının ilk dönemi olarak kabul edilen XVI-XVII. yüzyıllarda daha çok lirik türde edebî eserler verilmiştir. Bu dönemde Ziyai, Nekresi, Derviş Paşa, Beyazıdagıç, Mezaki, Sabit gibi şairler öne çıkarlar. Hele de Sabit'in Miraç ile ilgili manzumesi çok ünlüdür.⁷

Hülâsa Kemal Tahir'in dediği gibi Türkiye'nin yolu tarihinden kesiliyor. Bu eşsiz eserler, bu kültür, bu birikim ister istemez bizi dünya devleti konumuna getirmiştir. İstesen de sınırlamazsın. Sorumluluk var üstünde. Büyüklüğün gereği bu.

Bosna Hersek Destanı

*"Bosna'nın dağları dumandır, kardır
Müminin sükûtu sade vakardır
Orda Osmanlı'nın kokusu vardır;*

*Yüksekte olmalı, iman yüksekte!
Her şehit bir tohum, Bosna-
Hersek'te"
Ahmet Çelen*

Dipnot

- 1- İsen, Mustafa, *Balkanlarda Değişen Sınırlar*, Türkiye Günlüğü, Sayı:19, Yaz-1992, s. 90
- 2- Kafalı, Mustafa, *Bosna-Hersek Meselesi*, Türk Yurdu, Temmuz-1995, Sayı: 95, s. 3-4
- 3- Kemal Kahraman'ın *Balkanlardaki Osmanlı Varlığı Üzerine Akif Emre ile Yapıldığı Konuşma*, Çerçeve, sayı: 25, Ocak-2000, s. 123
- 4- Artun, Erman, *Rumeli Kültürü, Balkan Türk Edebiyatlarına Genel Bir Bakış*, Sayı: 8, Kış-2004, s. 68
- 5- Artun, Erman, a.g.e., s. 69
- 6- Doğan, M. Nur, *Divan Şiirinde Rumeli Coğrafyası ve Rumeli Şehirleri*, Rumeli Kültürü, Sayı: 9-10, 2004, s. 23
- 7- Mometak, Fehim, *Türkçe Yazılmış Bosna Edebiyat Mirasını Araştırmak* (Çev: Altay Suroy), Yedi İklim, Sayı: 55, Ekim-1994, s. 41

Fotoğraf: Bekir SARI

Gazi Hüseyin Bey Camii ve Külliyesi / Bosna - Hersek